

சுருஷ்டி

માંડિય મુદ્રણાલય, કેળાપીઠ
 સુરતમાં છાપી માંડિય
 સાહિત્ય મંદિર તરફથી
 નવવરલાલ વીમાવાળાએ
 પ્રમદ કરી: ૧૯૮૬
 ૧૯૨૬: આવૃત્તિ પહેલી
 દિગ્ભવ આનો એક

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ પ્રકાશન
 અમદાવાદ
 ગુજરાતી કોપીરાઈટ-સંગ્રહ

આ બહુ જ જમરણની
 નાનકડી વાત એક ઇંગ્લેન્ડ
 કથાનું સ્વરૂપ રૂપાંતર છે.
 વાતાવરણને અંગે પડતો
 ફેરફાર કરવો પડ્યો છે.
 આસા છે કે આ વાત
 સૌ બાળકોને પસંદ પડશે

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૫૦૧૭ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ જાદુઈ જમરણ

વિષય ૮ : ૨

જાદુઈ જમરૂખ

(૧)

નીલમપરી ને ચમનપરી આસમાનમાં તો ઉડતાં'તાં. વાતોચીતો કરતાં'તાં. હસતા'તા ને તા-
ળીઓ પાડતાં'તાં.

એમ ગમ્મત કરતાં ને ઉડતાં ઉડતાં ઉધના
આવ્યું. પરીઓ તો આસમાનમાં ને ઉધના તો
નીચે, જમીન પર નાનું સરખું દેખાય;—કેવું?
અજમેરીબોર જેવડું—જાંબુ જેવડું—કેરીના તો
ગોટલા જેવું! પણ ચમનપરીએ તરત ઓળખ્યું.
બોલી: નીલમ બહેન, નીલમ બહેન! જોયું કે
પેલું ગામ? પેલું ઉધના?

આપણે તે દિવસે ઉતર્યા'તાં તે કે ?

હા, ને વડ નીચે નાચ્યાં'તાં. અલમપરી હતી

ને જાપલપરી હતી. અમુલપરી હતી ને તખલ પરી હતી. સૌએ ઉતર્યા'તા ને કેવી મજા કરી'તી ! મારીજ વરસગાંઠ હતી તો !

હા, બહેન ! મને પણ બરાબર યાદ છે ! ને તારૂં હીરાઝાંઝર ખોવાયું'તું તે કેટલી વારે જડયું'તું !

હા ! મારૂં ખ્યાડું હીરાઝાંઝર ! રાણીજીએ ભેટ આપેલું તે ! ખોવાયું ત્યારે તો મારો જીવ ઉડી ગયો'તો. જડયું ત્યારે ચેન પડયું ! ત્યારથી હું શું કરું છું તે જાણે છે ?

શું કરે છે ?

ઉપનાને એક ભેટ આપું છું. દર વરસે એક ભેટ. જેના હાથમાં આવે તે લઈ જાય. ગયે વરસે એક હીરો નાંખ્યો'તો. ત્રીજે વરસે એક સોનાના ખીયાંવાળું ચીમડું નાંખ્યું'તું. દર વરસે એક નાંખું છું. આજે પણ કંઈ નાંખું એવું થાય છે. વરસ થઈ ગયું છે.

આજે શું નાંખશે ?

રાણીજીની વાડીનું એક જમરૂખ મંગાવ્યું તું. જમરૂખ ખાય તેની મનની ઇચ્છા તરત પાર પાડે. બચકું ભરે તે વેળા મનમાં જે વિચાર હોય તે ત્યાં ને ત્યાં પાર પડે. એવું એ તો જમરૂખ છે. જરા નીચે ઉતરીને નાંખીએ. એવો મંતર ભણીએ કે ઉધનામાં જે જમરૂખીનું ઝાડ હશે તેને જઘને વળગી જશે. પછી જેને હાથ આવ્યું તે ખરું.

બંને પરીએ થોડે ઉતરી. ઉધના તડખુચ જેવડું દેખાયું. હજી ઉતરી. ઉધના ધર જેવડું દેખાયું. હજી ઉતરી. ઉધના ડુંગર જેવડું દેખાયું. એટલે ચમન પરીએ પોતાનું જમરૂખ કાઢ્યું. જમરૂખ પર કુંક મારી. બોલી: જરે અલ્યા જમરૂખડા ! જમરૂખીએ જઘને વળગી જજે ! બોલતું નહિ, ચાલતું નહિ ! જે લે તેને લેવા દેજે, જે ખાય તેને ખાવા દેજે ! મનમાં ધારે તે કામ કરજે.

જમરૂખભાઈ તો ગયા ડખ દઘને નીચે. એક જમરૂખી હતી તેને વળગી પડ્યા.

(૨)

જમરૂખી તો મંગા પટેલની હતી. મંગળ પટેલને ઉઘનામાં સૌ મંગા પટેલ કહેતા. તેના વાડામાંની જમરૂખીએ જઘને પરીનું જમરૂખ-પાકેલું જમરૂખ, ગળ્યું ગળ્યું જમરૂખ, ફેરી જેવડું મોટું જમરૂખ વળગી ગયું.

તે દહાડે તો ગમ્મત થયલી.

મંગાપટેલની પડોશમાં રતનીયો રહે. રતનીયો ને એની ફાઈબા, ને ફાઈબાની દીકરી જમની. ત્રણ જણા રહે.

રતનીયો તેર વરસનો. ફાઈબા તેપ્પન વરસના ને જમની સાત વરસની. ખાય પીયે ને મઝા કરે.

એક નાની પાડી હતી. થોડું થોડું દુધ આપતી. નાનો સરખો વાડો હતો. પાંચ દશ તેમાં ઝાડ હતાં. એક બે આંબા, બે ત્રણ દાડમડી, એક રતાળુનો વેલો, ને બે ચાર ભીંડાના છોડ ! થોડાં અળુનાં પાને થાય. ફાઈબા તો ઝાડોનું જતન કરે. ફેરી વેચે, દાડમ વેચે, અળુનાં તો પાન વેચે,

આવે તેમાંથી ત્રણે જણાં ખાય પીયે ને મઝા કરે.

કંઈ લેવું કરવું હોય ત્યારે રતનીયો સુરત જાય. પાડીને જોડે એકઠા સાથે. ગામમાં પૂછે: કોઈને કંઈ લાવવું છે? કોઈને કંઈ લઈ જવું છે? પછી સુરત જાય. કોઈનુંયે કામ કરે ને પોતાનુંયે કામ કરે.

આજે રતનીયો પાડી જોડીને ગયો હતો. શિવાકાકાના વેંગણુ લઈ જવાના હતા. મણુ વેંગણુ લઈ ગયો'તો! ને પોતાને સાડ જુવાર લઈને આવતો'તો!

વચ્ચે પાડીબાઈ ચઢ્યાં તોફાને. મનમાં વિચાર કરે: જઈ ત્યારેય ભાર, ને આવું ત્યારેય ભાર! બેવડું વૈતરું મારે કરવાનું ને આ લોકો તો મઝા કરે. પાડીબાઈએ તો માર્યો ઉછાળો. ગાડીને ઉઘાડી નાંખી. રતનીયાને પાડી નાંખ્યો. જુવારને તો વેરી નાંખી! પાડીબાઈ તો તોફાન કરીને ઉભા રહ્યાં!

રતનીયાબાઈનો પછી જોઈ લ્યો ગુસ્સો ને!

જે ચાર તો ગાળો દીધી: પાડકી તાડકી ચાણાની
દાળ, ઉભી રહે તારી વણે કહે છે! જે ચાર થાપટ
લગાવી. કાન પકડીને એવો તો આમળ્યો! પણ
પાડી બાઈ તો નયાં છઠ્ઠીનુંજ આડ તો!

પણ એટલામાં તો વાગ્યું નગાડું. દૂર દૂરથી
સંભળાયું. ઉઘનાના મંદિરતું નગાડું. રોજ આરતી
ઉતરે ત્યારે નગાડું વાગે. નગાડું સાંભળ્યું ને પાડી
બાઈએ તો મૂકી ગબરડી તે નાઠાં ગામ તરફ.

રતનીયે તો જેમ તેમ જુવાર પહારી ભેગી
કીધી ને ધોતીયે બાંધી. માથે મેલીને એ તો ચાલ્યો
ઘેર. પણ થોડી થોડી જુવાર બગડીસ્તો—ગઈ રતો.

(૩)

પાડીબાઈ ગાલ્લી સાથે ઘેર ઉભેલાં. ડોશીમા
પણ બારણામાંજ. રતનીયો આવ્યો ને વાત કરી
એટલે ડોશીમા ભો ખિન્નયાં: એ પાડી બાહુ હરામી
થઈ ગઈ છે. આવું તે તોફાન! આવી તે મસ્તી!
બહુ કરશે તો હવેને ફેરે શનિવારના હાટમાં
વેચીજ નાંખીશ!

ના, ના ફેધખા !—રતનીયો પાડીને વેચવાની વાત સાંભળી કરગરી પડ્યો—એમ ના કરશો. એ તો ખિચારી ભણી છે. કોઈક વાર એમે હોય. મને ક્યાં વાગ્યું છું જે ? ને જુવાર બહુ તો અચ્છેરેક માંડ ગઈ હશે. છોને ખિચારી રહેતી. કોઈક દહાડો કામ લાગશે.

વારૂ ત્યારે ઠીક છે. પણ ચાલ, હવે કપડાં કાઢ ને થોડું ખાઈ લે. ભૂખ્યો થયો હઈશ.

ફૂધખાએ શિંકેથી પતેલી ઉતારી ને રતનીયાને જમવા બેસાડ્યો. ખાસ્સો દોઢ રોટલો ને પાશેર શાક ચપાટી ગયો. પાણી પીધું ને ઠંડો થયો.

પછી તો ફૂળીયામાં ગયો. બાણુરિયા સાથે વાતો કરી. મકનીયા સાથે મસ્તી કરી. પાછો ઘરમાં આવ્યો.

એટલે ફેધખા બોલ્યા: તે રતનીયા, વાડામાં જાને ! અળુના પાનમાં ને ભીંડાના છોડમાં થોડું પાણી રેડ.

રતનીયો તો વાડામાં ગયો. પાણી રેડ્યું. ત્યાં

મંગાકાકાની જમરૂખી જોતાં મ્હોંમાં પાણી છૂટ્યુંઃ
લાવને એકાદું જમરૂખ તો ખાધયે.

રતનીયા ભાઈએ નજર કરી તો જમરૂખી પર
એક એવું સરસ જમરૂખ!—મોટું કેરી જેવડું,
પીણું પાકાં પાન જેવું, એવું તો રૂપાણું !

આયે ખરું ભાઈ ! ખધાં જમરૂખ તો કાચાં
છે ને આ ખરું પાકું ! લાવને ઉડાવી જઈએ.

રતનીયાભાઈ તો વાડ કૂદીને મંગા પટેલના
વાડામાં પેંઠા. લાકડી વડે જમરૂખ પાડ્યું. ને
ઝાડ તળે ખાવા બેઠા ! મનમાં એમ, કે કોણ
જેવાનું છે જે ?

(૪)

પણ એ તો મંગા પટેલ ! મંગા પટેલ તો
સ્વભાવના તીખા તમતમતા ! મિજબ તો મોટો
તિર-મારખાં જેવો ! રાજ ત્યાં સુધી રાજ, પણ
ગુસ્સે થયા ત્યારે કોઈના જ નહિ તો !

રતનીયે એક ખચકું જમરૂખનું ભર્યું ના
ભર્યું ત્યાં તો દોડતા મંગાકાકા આવ્યા જ છે

ને ! હાથમાં એક સોટી છે, તે મારવાને ધુમાવે છે. રતનીયાને થયું : બાપરે ! પાંખ હોય તો કેવું સારું ! એ ઉડતાકને જઈ પડીયે ક્યાંના ક્યાં !

બચકું ભરે છે ને વિચાર કરે છે ત્યાં તો આય બાપરે ! એ તો ઉડ્યોજ છે ને આકાશમાં ! એ તો પેલું જાદુઈ જમરૂખ હતું જાદુઈ ! ખાતાં ખાતાં જે ઢચ્છે તે થતાં વાર કેટલી ! ચમન-પરીનું જાદુઈ જમરૂખ !

રતનીયાભાઈ તો ઉડીને પડ્યા પોતાના વાડામાં. મંગા કાકા તો જોઈજ રહ્યા ! આ બાપરે ! આ શું ! આ છોકરો તો ઉડતો દેખું !

પણ ઉડવામાં ને ઉડવામાં જમરૂખ પેલું ત્યાં ને ત્યાં પડી ગયેલું.

રતનીયાભાઈ પણ ઉડ્યા તો ખરા, ને પડ્યા પણ ખરા : પણ અજબ બહુ થયા ! આ શું, હું ઉડ્યો કેમ ? ને વાત શી ? દશ મિનિટ તો એ ડાચું વકાસી બેસીજ રહ્યો ને !

બીજી બાજુ મંગા કાકા પણ ઠંડાજ થઈ

ગયા !—આ પણ ખરું ભાઈ ! આ છોકરો ઉડતો ક્યાંથી થયો ? ન—એટલામાં પેલા જમરૂખ પર નજર પડી !—આ જમરૂખ પણ ક્યાંથી આવ્યું ? કાલે તો કંઈ નહોતું ! આવું પીળું, પાકું, રૂપાળું જમરૂખ શાનું વળી ? !

લાવને ભાઈ, ચાખી તો જોઈ—કહી મંગા પટેલે તો એક ખચકું ખાધું : હાથ, આ તો ખડુ મળતું છે—મીઠું સાકર જેવું, જાણે રાંદેરી બો-રસ્તો. લાવ પૂરુંજ ખાઈ જાઉં !

(૫)

મંગા પટેલ તો એમ બોલી બેઠા પાસેના મોટા પથરા પર. ને પીળું ખચકું ભરે છે ત્યાં તો ટન્ ટન્ ટન્ ! ઘંટડીઓ ગાજવા લાગી. મંગા પટેલની ગાયો—ભેંસો ગામમાં ભટકી ઘેર આવી. દોહવાનો વખત થયો તો ! મંગા પટેલને આજસ આવ્યું !—આ ગાય ભેંસડાં પોતાની મેજેજ દોહવાઈ જતાં હોય તો કેવું સારું ? ! હું માસી મેજે અહિં ચોંટીને બેસીજ રહું !

પણ મંગા કાકા ધારે એટલીજ વાર હતીને ! ફડોફડ ધરમાંથી તાંબડીઓ નીકળી ને બેઠી ગાય ભેંસની નીચે; ને આંચળમાંથી દૂધની ધારા તાંબડીઓમાં પડવા લાગી ! ઓત્તારી આ શું-કરતા મંગાકાકા ઉઠવા ગયા તો ઉઠાયજ શાનું ? ચોંટીજ ગયલા પથરા સાથે.

કાકા તો ગભરાયા. ખીજમાં ને ખીજમાં જમરૂખ ફેંક્યું રતનીયાના વાડામાં. ને પોતે ઉઠીને ઉભા થવા માટે ખેંચાખેંચ કરવા લાગ્યા !

વાહ મંગાકાકા વાહ !

(૬)

રતનીયાના વાડામાં પાડી બાઘને બાંધ્યા'તાં. ત્યાંજ પડ્યું પેલું જમરૂખ. પાસેજ ખાવાનું પડે, પછી પાડીબાઘ ઝાલ્યાં રહે કે ?

પાડીબાઘએ તરત મ્હોં માર્યું. મનમાં ધાર્યું : છે તો અડધુંજ, પણ જે છે તે ! એવું એવું પણ ક્યાં મળે છે ? ! આ આંબા ને દાડમડી પર કેરી ને દાડમ ભર્યાંભરપૂર હોય તો પવન પાડ્યાં કરે

ને હું તે ખાધાંજ કહું! પણ એ દિન કયાંથી?!—

એમ વિચારતાં પાડીખાઈએ તો જમરૂખ ખાઈને ખલાસ કર્યું.

પણ એ તો હતું જાદુઈ જમરૂખ! પાડીખાઈને શી ખબર તેની? આંખો ને દાડમડી કેરી દાડમથી ભર્યાંભરપૂર થઈ ગયાં ને ડબ્બાડબ્બ કેરીઓ પડવા લાગી!

અવાજ સાંભળીને ફાઈખા દોડી આવ્યા, બુએ છે તો આંખા પર કેરીજ કેરી! દાડમડી પર દાડમજ દાડમ! ઓય ખાપરે! આ તે કેતું જાદુ?

રતનીયાને ખૂમ પાડી: રતનીયા, રતનીયા બે તો ખરો! આ બધું શું?

રતનીયો ધરમાંથી દોડતો આવ્યો: ઓ ખાપરે! આ તો ખરૂંજ જાદુને!

ફાઈખા કહે: આ તો ખસો રૂપિયાની કેરી ને સો રૂપિયાનાં દાડમ હશે. રતનીયા! આ કોણે જાદુ કર્યું?!—

હં! હં! એ તો આપણી પાડીજ હશે રે

ફાઇખા ! તમે એને વેચવાની વાત કરતા'તા. તેથી એણે બતાવો કરામત !

રતનીયાની નજરે પેલા જમરૂખની એક કચ્ચર પાડીના મ્હોંમાંથી સરી પડતી પડી !

“હં ! હં ! એ તો એજ ! પાડી ને જમરૂખ ! ખરું ભાઈ એ જમરૂખ તો !”

એમ બોલતો રતનીયો તો હરખાતો હરખાતો ભાણીયાને ને મકનીયાને વાત કરવા સાડ દોડી ગયો.

(૭)

ફાઇખા તો કંઈ ખુશ થાય, કંઈ ખુશ થાય ! ચાલો, હવે તો બીજી બે ભેંસ લેવાશે ખરી !

હોંશમાં ને હોંશમાં ખાતરી કરવા બે કેરી તો ડોશી ખાઈ પણ ગયાં !

જમની પણ પછી શાની રહે ? તેણે પણ કેરીઓ ઉડાવવા માંડી.

x

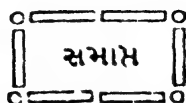
x

x

નીલમપરી ને ચમનપરીએ પાછાં વળતાં નજર.

કરી: ચાલો ભાઈ, જે થયું તે ઠીક થયું. ગરીબની
આંતરડી ઠંડી થઈને !

એકજ આનામાં

મિયાઉં: એક રસ્તીયું બાલનાટક
હાથી ધમધમ ચાલે: હાથીઓને
લગતી માહિતી તથા સાચી વાતો
રમકડાંની દુકાન: ઘણી રસભરી
બાળકથા. સૌને ગમી જશે.

કેરીના ભજ્યાંનું એક ચિત્ર

કિંમત

ત્રણ આના

ઉંદરડા, ખીસકોલી, સસલા કળુતરની દુનિયાની અત્યંત રમુજ ને ગોઘક વાર્તા. એક ખાઉધરા કળુતરની કેવી ફજેતી થાય છે તેનું એમાં બહુ રસભર્યું વર્ણન છે. જરૂર તમારા બાળકોને વંચાવો. કિં. માત્ર આના ત્રણ. આવાં પુષ્કળ ચિત્રો....ગાંડીવ.

ખીરખલનો ખન્ધુ

પુખ્ત)

નું

(ત્રીજું

ઝોક ચિત્ર

અકબર ને ખીરખલની આવે છે તેવી ઘણીજ રસભરી,
તદન નવી અને વવિધિ વિષયની, ચાલાકી અને
હાજરજવાળીપણી વાર્તાઓ. દરેક પત્રકારે આ
વાર્તાઓનાં પ્રખાણ કર્યાં છે કિંમત માત્ર આઠ આના.

ખાલોઘાનમાલાના કાયમી

ગ્રાહક બનેા

ધણી બાબુજીથી આ માળાના કાયમી ગ્રાહક બનવા માટે પૂછપરછ આવ્યા કરે છે. તેથી જીવો નિયમ કયો છે કે જે કોઈ ભાઈ થા બહેન શા. જ અમારે ત્યાં અનામત મુકશે તેને અનામત મળ્યાની તારીખ પછી બહાર પડતાં પુસ્તકો નિયમિત રીતે મળશે. અનામત મુકવાનો લાખ એ છે કે પુસ્તકોનું ટપાલ ખર્ચ સરથા બોખવશે અને ગ્રાહકને છાપેલી કિંમતે ધર બેઠાં ચોપડી મળશે. આ રીતે મુકેલી રકમનો બરાબર હિસાબ રખાશે અને રકમ પૂરી થતાં ગ્રાહકને ખર્ચ આપી વધુ નાણાં મંઝાવી દેવાશે. આમાં કોઈ ભાતની હાખલ શી કે કશું નથી. છેક જોઈ કિંમતની ચોપડીઓ હશે તો બે બે ત્રણ ત્રણ સાથે મોકલાવી દેવાશે. વરસના માળામાં શા ચારથી વધુ લાખત ગ્રાહકને આવશે નહિ પણ ચોપડીઓ અમુક આંતરે બહાર પડેજ, જીવો કંઈ નિયમ નથી. અનામત મળ્યા પહેલાંના પુસ્તકો ગ્રાહકને બેઠશે, તો પૂરી કિંમતે બપાશે. પણ બધાં સાથે લેશે તો તળતર કાપવામાં આવશે. આજેજ મનીજોડર કરો.

બાળસાહિત્યનો ગાંડીવ ટંકાર

સેઠ ૧ થી

૧ ટોલ્સ્ટોયની ત્રણ વાતો	૦-૫-૦	૧૬ બાળવિહાર (૨)	૦-૬-૦
૨ બકુલ	૦-૬-૦	૧૭ મોઘીના હાથો	૦-૫-૦
૩ બિરબલનો બન્ધુ	૦-૮-૦	૧૮ એક હતો કુતરો—	૦-૪-૦
૪ મૂરખરાજ (ટોલ્સ્ટોય)	૦-૮-૦	૧૯ ફેરીનાં બજારો	૦-૩-૦
૫ નીલમ	૦-૬-૦	૨૦ નવનીત	૦-૩-૦
૬ બીમ અને મુખિયાર	૦-૪-૦	૨૧ મેમનુષ	૦-૪-૦
૭ બાળવિહાર (૧)	૦-૧૨-૦	૨૨ મિથાઈ	૦-૧-૦
૮ જમ બજારંમ	૦-૬-૦	૨૩ હાથી ધમધમ ચાલે	૦-૧-૦
૯ વાધાનું વન	૦-૪-૦	૨૪ બાળકાપરી	૦-૩-૦
૧૦ ભકુલ દાર	૦-૪-૦	૨૫ ચોખાની ચતુરાઈ	૦-૪-૦
૧૧ બરફીપુરી	૦-૪-૦	૨૬ અધિકારું રાજ	૦-૧-૦
૧૨ સીનાકુમારી	૦-૪-૦	૨૭ રમકડાની કુકાન	૦-૧-૦
૧૩ તોફાની ડીપુડો	૦-૬-૦	૨૮ ભકુલ જમરાખ	૦-૧-૦
૧૪ ઠગબર	૦-૩-૦	૨૯ મકનો મસ્તાનો	૦-૧-૬
૧૫ મુપસળી	૦-૪-૦	૩૦ બંગાળી બિરબલ	૦-૬-૦

પહેલો સેઠ: ખુબ કિંમત ૮-૦-૬ તેને બદલે આખો લેનારને
રૂપિયા સાડા સાત. પોસ્ટેજ, દવાલ માર્ગે સવા રૂપિયા. સ્ટેશનવાળ
આમોએ રેલ્વે પાસેથી સસ્તું પડશે.

સેઠ બીજો: (તેજાર થાય છે) (૧) જીવજીવાનમ્ (૨) ખોઈ
ખોઈ વાતો (૩) કાલસા કાકા (૪) પ્રાણી પુરાણ (૫) અજમસ્તાન (૬
સંતાકુદી. જેમ જેમ તેવાર થશે તેમ તેમ બહાર પડશે.

રસમય] **ખાંચણાં** [લોકગીતો

લોક સાહિત્યના લેખકારી મેધાણીજીએ લખેલા વિસ્તૃત પરિચય
સાથે. બે ત્રણ મુકર ચિત્રો છતાં કિંમત ૦-૫-૦ પોસ્ટેજ ૦-૧-૦

